

מ. ש. בן־מאיר ז"ל

אין נאָמען פון סניף אוסישקין, דער העב־רעאישער צווייג פונעם אידישן נאַציאָנאַלן אַר־בעטער פאַרבאַנד, האָט גערעדט דער פּעדאַגאָג יוסף אייזבערג. אין נאָמען פון דעם נפטרס לאַנדסלייט, דאָס שטעטל גאַניאַנדז, האָט גע־רעדט דער כלל־טוער קלמן באַכראַך. אַנגעפירט מיט דער לוויה צערעמאָניע האָט דער באַקאַנ־טער עסקן און מחנך שמעון פאַלאַק. אַ קאַפיטל תהלים האָט געזאָגט הרב בערגהאַלץ און דעם „אל מלא רחמים“ האָט געמאַכט אבנר גראַף, אַ תלמיד פון דעם נפטר.

דער פאַרשטאַרבענער האָט איבערגעלאָזט אַ טאַכטער פּרידאַ און אַ זון נחום, און אַ שוועסטער חוה.

(דער טאָג מאַרגן זשורנאַל, ניו־יאָרק, 20.1.1959)

דער פּלוצימדיקער טויט פון העברעאיש־אידישן דיכטער און עסעאיסט מ. ש. בן־מאיר (טרעשטשאַנסקי) האָט אַרויסגערוּפן גרויס טרויער אין דער אידישער קולטור־וועלט. בן־מאיר איז געשטאַרבן שבת־צונאַכטס, ח' שבט תשי"ט (17.1.1959), אין עלטער פון 61 יאָר. די וויכטיקסטע פאַרשטייער פון דער העב־רעאיש־אידישער שרייבער־משפּחה, קולטור־טוערס און מחנכים זיינען געקומען צו דער לוויה נעכטן, פון וועסט־ענד טשאַפּל, 91 גאַס און אַמסטערדאַם עוועניו.

הרב ש. ק. מירסקי וועלכער האָט מספיד געווען אין נאָמען פון דער הסתדרות עברית האָט געשילדערט די ליטעראַרישע און דער־ציערישע טעטיקייט פונעם נפטר. אין זיין רירנדיקן הספד האָט ער פאַרגעלייענט אייניקע לידער פון זיין נאָרוואַס דערשינענעם בוך „צליל וצל“ — דאָס בוך איז אַרויס דורך דעם „עוגן“ פאַרלאַג ביי דער הסתדרות עברית צו־זאַמען מיט דעם מ. ניומאַן פאַרלאַג אין תל־אביב. אין נאָמען פון דעם העברעאישן פּענ־קלוב האָט גערעדט דער דיכטער הלל בבלי, וועל־כער האָט געגעבן אַ קורצע אַפּשאַצונג פונם נפטר אַלס דיכטער און מענטש, וואָס האָט זיך אויסגעלעבט שטילערהייט און באַשיידן אין זיינע לירישע לויטערע לידער.

אין נאָמען פון דעם לערער פּערסאָנאַל פונעם בית־מדרש־למורים פון ר' יצחק אלחנן ישיבה, פון וועלכן דער נפטר איז געווען אַ מיטגליד, האָט מספיד געווען אין אידיש הרב שמעון ראָם.

דוד באַכראַך

אידל טרעשטשאַנסקי (מ. ש. בן־מאיר) ז"ל

געענטפּערט, ווידער געשריבן צו אים און מיט אַמאַל אויס מיט אים, געשטאַרבן און געענדיקט. שווער זיך צוגעווינען צום געדאַנק, אָבער ווי זאָגן חז"ל: „חברך מית אַשר“. „יעדער טויט האָט זיין אויסרייד“, און עס דוכט זיך

זייער שווער צו שרייבן וועגן אידלען ווי וועגן איינעם וואָס איז שוין נישטאָ. אַט זיינען מיר געשטאַנען אין פאַרבינדונגען מיט אים, ער האָט רעדאַקטירט אַ טייל פון אונדזער בוך, מיר האָבן געהאַט טענות צו אים, ער האָט

מען האט אים אלץ נאכגעגעבן, איז ער טאקע אויסגעוואקסן א גרויסער מפונק, א שטריך וואס איז ביי אים געבליבן דעם גאנצן לעבן. בטבע איז ער געווען א פחדן, האט זיך געשראקן פאר א הונט ווען ער האט אים געזען פאר א מייל, א ווארעם איז ביי אים געווען א שלאנג און ער האט פאר אים געציטערט. די יינגלעך פילנדיק זיין פיזישע שוואכקייט פלעגן זיך טשעפן צו אים, בין איך געווען זיין שטענדיג קער באשיצער. ער האט זיך געטוליעט צו מיר און מיר זיינען געבליבן נאענט די גאנצע יארן. זיין רייכן גייסטיקן לעבן האט ער צו פאר דאנקן זיינע עלטערן. ווען איך פלעג אים באזוכן אין די אונטן נאכן חדר, ווען ער האט זיך געפילט ניט גוט און געזעסן אין דער היים, פלעג איך אים טרעפן שטענדיק שפילנדיק שאכמאט מיט זיין מאמען. אידל איז אויס געוואקסן א גוטער שאך־שפילער און טאקע געשטארבן אין מיטן שאך־שפיל. ווו האט איר געזען א פרוי זאל שפילן שאך, און נאך אין גאניאנדז מיט פופציק יאר צוריק? אבער חיה ביילע איז געווען זייער אן אינטעליגענטע פרוי, האט באזעסן די דייטשע שפראך און פיל געלעזן אין איר יוגנט. זי האט אויך געהאט א ידיעה אין אונדזערע אלטע רעליגיעזע ספרים און אין איר טעגלעך געשפרעך, און ווער רעדט נאך אין אירן א בריוו, האט זי זיך באנוצט מיט אויסדריקן פון מדרש, מנורת המאור און נאך ספרים. ווו האט זי עס גענומען? אלע אונדזערע מאמעס האבן יעדן שבת געלייענט דעם „צאינה וראינה“, אבער ביי איר זיינען די ווערטער פון טייטש־חומש אריין טיף אין מוח און זי האט זיי געדענקט אויף צו באנוצן זיך מיט זיי. פון איר האט ער פיל געירשנט. אין זיין ליד „מיין מאמע“ האט ער איר פאראייביקט. איך מיין אז דער ליד איז איינע פון זיינע שטארקסטע שאפונגען. אונדזער משפחה אין תל־אביב פלעגט דער האלטן בריוו פון איר פון אנטווערפן, ווו זי האט די לעצטע יארן געווינט מיט אירע אלע פיר קינדער. איז געשטארבן אין טיפן עלטער בעת די צווייטע וועלט־מלחמה. זיין פאטער איז געשטארבן נאך אין די צוואנציקער יארן אין יאשינאווקע.

ווען זיין פרוי וואלט געלעבט און ער וואלט געהאט זיין געהעריקע אויפפאסונג וואלט עס ניט פאסירט.

איך געדענק אידלען (אידל איז א ליבלינגס נאמען אזוי ווי זיידקע, אלטער; זיין אמתער נאמען איז משה שלמה) פון ווען איך געגעדענק זיך אליין. אונדזערע משפחות האבן געווינט אין שכנות, א טיר נעבן א טיר, האבן מיר זיך זייער איינגעלעבט און געווארן נאענט איינע צו די אנדערע אזוי ווי פאמיליע קרובים. זיין שוועסטער חוה (לעבט אין אנטווערפן) און ער האבן געפונען חברים ביי אונדז אין שטוב, האבן מיר זיך קינדווייז געשפילט צוזאמען און אזוי אויסגעוואקסן.

ביי גדאלקען אין דער העברעאישער שולע האבן מיר צוזאמען ניט געלערנט. איך בין דעמאלט אלט געווען זעקס יאר, ער — פיר און אפשר גאנצע דריי. ביי לייבל וויינשטיין, דעם סוכאוואליער לערער, וועלכער האט איבערגענומען די שולע ווען גדאלקע איז געגאנגען דינען דעם רוסישן קייסער, געדענק איך אים אויך ניט, און שפעטער אין די חדרים האבן מיר אויך צוזאמען ניט געלערנט. ווען ער האט געלערנט ביי שלמה וועלוולען האב איך געלערנט ביי מאטיע דעם מלמד און ווען ער איז אנגעקומען צו מאטיען בין איך אריבער לערנען צו מיין פעטער שלמה משה שמעון'ס. אבער ווייל מיר האבן זיך געהאלטן זייער נאענט פלעג איך זיך אריינכאפן יעדן פריי מארגן צו זיי אין היז און גיין צוזאמען אין חדר. איז אפט, זייער אפט, פלעגט ער זיין ניט ביים בעסטן געזונט, ארומגעוויקלט די האלדז מיט א פאטשיילקע און אויסגעקוקט בלאס. „היינט גיי איך ניט אין חדר“ — פלעגט ער זאגן, און די באבע, זיין מאמעס מאמע, פלעגט צולייגן: „קיינ רב וועט ער סיי ווי ניט זיין“. האב איך געטראכט: ער פארפעלט אזוי פיל לערנען וואס וועט זיין מיט אים. אבער ער האט גארניט פארלארן, ער איז געווען זייער א פעאיקער יינגל מיט א גוטן קאפ און האט אלץ אנגעיאגט.

ער איז געווען דער מוזשינעק אין דער פאמיליע, האט מען אים זייער געפיעשטשעט. דערצו איז ער געווען שוואך און אידל און

אין דער ערשטער וועלט־מלחמה, ווען מען האט געמוזט פארלאזן גאניאנדו, האבן מיר זיך געשיידט. זייער פאמיליע איז אריבער אין יאשינאווקע, אביסל ווייטער פון פראנט, ווו עס האט געלעבט מאירס אַשוועסטער, און שוין ניט געקומען צוריק אין גאניאנדו. אידל פלעגט קומען צו באַזוך אין שטעטל און גע־וויינטלעך געווען אונדזער גאָסט. אין אויגוסט 1920 האט איך פארלאזן פוילן און אונדזערע פארבינדונגען האבן זיך איבערגעריסן, אָבער אין 1934, ווען איך בין עולה געווען פון אַמע־ריקע, האָב איך אָנגעהויבן זיך איבערשרייבן מיט אים אין אַנטווערפן ביז דער היטלער אינוואַזיע, ווען ער האט מצליח געווען זיך צו דערשלאָגן אין פאַרטוגאַל און פון דאָרט אין אַמעריקע.

וועגן אידלס ליטעראַרישע אַרבעט בין איך ניט אימשטאַנד צו שרייבן, ער איז צופיל יאָרן געווען ווייט פון מיר, אָבער באַזוכנדיק אין ישראל מיט עטלעכע יאָר צוריק האט ער געדרוקט אין „דבר השבוע“, תל־אביב, זייער אַשיינע ליד וועגן רמח"ל (רבנו משה חיים לוצאטו), דעם דיכטער און מקובל, וועלכער איז מחמת רדיפות פון די רבנים אַנטלאָפן פון זיין געבורט־שטאָט פאַדוואַ, איטאַליע, אין אַמס־טערדאַם, און דאָרט האט ער זיך דערנערט אַלס דימענטן־שלייפער. אידל האט אויך גע־לערנט אין אַנטווערפן דעם זעלבן פאַך פון דימענטן־שלייפעריי. זיין שיר וועגן רמח"ל איז געווען זייער געלונגען. אידלס לידער פלעגן פון צייט צו צייט זיין געדרוקט אין „הדואַר“, העברעאישער זשורנאַל, דערשיינט אין ניו־יאָרק, וועלכע איך פלעג גערן לעזן. לעצטנס האט ער צונויפגעקליבן זיינע לידער און אָפגע־דרוקט אין אַ בוך „צליל וצל“. דער בוך איז געדרוקט געוואָרן אין תל־אביב און איבער־געשיקט געוואָרן אין ניו־יאָרק. איין טאַג איי־דער דער בוך איז אַרויס פון דער איינבינדעריי, איז אידל אַוועק פון דער וועלט און ניט זוכה געווען צו זען זיין לעבנסוונטש פאַרווירקלעכט. מיט צוויי יאָר צוריק איז פלוצלינג געשטאַרבן אידלס פרוי און ער איז גע־בליבן מיט צוויי קינדער, די טאַכטער שוין אַ דערוואַקסענע מיידל, אָבער דער יינגל איז

פון זיין פאַטער מאיר דעם זייגערמייסטער, האט אידל אויך פיל געירשנט. פון זיין אַר־בעט, זייגערמייסטעריי, האט מאיר געמאַכט אַן אַרימען לעבן ביז די עלטערע צוויי זין לייזער זליג און קלמן זיינען אונטערגעוואַקסן און האבן צוגעשטיצט. אַדאַנק זיין חבר יאַנקל רודסקי, וועלכער איז געווען אַ גרויסער פאַד־ריאַדטישק אין פעסטונג אַסאַויעץ און געהאַט פיל קאַנטשאַפט מיט אַפיצירן, האט מאיר דאָרט געקריגן באַשעפטיקונג. יעדן דינסטיק איינ־דערפרי פלעגט ער אַהין פאַרן אַנציען און רעגולירן די זייגערס אין די רעגירונגס גע־ביידעס, דערפאַר האט ער געקריגן אַ חודש־לעכן געהאַלט, דערביי פלעגט נאָך אַריינפאַלן אַביסל אַרבעט אויך. אָבער פרנסה איז געווען ביי אים אַנעבנזאָך; דער עיקר איז געווען דער גייסטיקער לעבן. יעדן אָונט און שבת איז ער געזעסן איבער דער גמרא און געשמאַק געלערנט. פון השכלה־ביכלעך האבן די אידן ניט געהאַלטן; תורה לערנען איז געווען די קווינט־עסענץ פונעם לעבן, און אידל זיינע־דיק זייער צאָרט און איינדרוקספול האט פון אים פיל איבערגענומען.

מען איז עלטער געוואָרן און אַרויס פון חוזה, האט מען ביי אונדז אין שטוב גענומען רעדן וועגן אַתכלית פאַר מיר. וואָס הייסט עפעס אַרומגיין פוסט־און־פאַס? האט מען זיך דעררעדט מיר אַוועקצושיקן לערנען אין אַ ישיבה. דאָס איז געווען דער אמתער תכלית. אידל, מחמת זיין שוואַכן געזונט־צושטאַנד, האט אפילו ניט געקענט טראַכטן דערפון. די ערשטע צוויי יאָר פון די ישיבות קטנות פלעג איך קומען אַהיים אויף ימים טובים; די לעצטע דריי יאָר פון ראַדינער ישיבה — זעלטענער, און אידל איז שטענדיק געווען מיין ערשטער באַזוכער. ער האט געהאַט פיל צו דערציילן פון די ביכער וואָס ער האט געלייענט. ער האט זייער פיל געלעזן און געווען באַהאַונט אין דער העברעאישער און אידישער ליטעראַטור. קיין געשולטע בילדונג האט אידל ניט באַ־קומען, נאָר אַלץ אַליין זיך איינגעשאַפט. אַ תפיסה האט ער געהאַט זייער אַ גוטע און וואָס ער האט געלערנט איז געווען אַזוי ווי „מונח בקופסא“.

אין אַ לערער סעמינאַר אין די בראַנקס, וווּ ער האָט געווינט, און נאָכמיטאָג האָט ער אָנגעהאַלטן אַ שטעלע אַלס לערער אין ווייטן ברוקלין. דער טעגלעכער פאַרן אַזוי ווייט מיט דער אונטערערדישער באַן מאַטערט אויס אַ שטאַרקן מענטשן, ווער רעדט נאָך אים. דערצו האָט ער נאָך געליטן פון צוקער-קראַנקהייט. כל זמן זיין פרוי האָט געלעבט האָט זי אויף אים אויפגעפאַסט. בלייבנדיק אַליין האָט ער עס ניט געקענט אויסהאַלטן און איז צוזאַמענגעבראַכן.

פאַר אונדז גאַניאנדזער איז עס אַ גרויסער פאַרלוסט און פאַר מיר פערזענלעך אַ שטאַרקער ווייטאַק.

לעצטנס געוואָרן בר־מצוה. אין יעדן פאַל איז עס אַ שווערער צושטאַנד, אָבער ער האָט זיך אינגאַנצן פאַרלאָרן. אין זיינע בריוו צו אונדז האָט ער זיך שטאַרק באַקלאַגט אויף זיין איינזאַמקייט: פריינט און באַקלאַנטע אינ־טערעסירן זיך ניט מיט אים און ער איז עלנט. דער אמת איז אַז דער טעגלעכער לעבן אין ניו־יאָרק איז אַ שווערער, פריינט און באַקלאַנטע טע זיינען צעשפרייט איבער דער גרויסער שטאַט, און יעדער איינער איז פאַרנומען מיט זיך. אידל אַליין האָט געאַרבעט שווער, איבער זיינע כוחות. מען דאַרף דאָך לעבן, אָנהאַלטן אַהיים און דערציען קינדער, שטרענגט מען זיך אָן. פאַרמיטאָג האָט ער געגעבן לעקציעס

קלמן בכרך, ניו־יאָרק

בעל הצליל והצל

(דברים באספת־אבל)

קלמן בכרך

היא אבדה שאינה חוזרת לסניף ולתרבות העברית.

משה ש. בן־מאיר היה בן עירי וידיד משפחתי מימי נעוריו. לכן יורשה לי לומר מלים אחדות בשם בני העיירה. בעיירתנו גונ־יונדז עדיין לא נודע שמו כמשה ש. בן־מאיר. אנחנו קראנו לו אידל בן מאיר השען, מכאן השם בן־מאיר. שם משפחתו היה אז טרשצ'אנ־סקי. אביו מאיר השען היה אמן במקצועו. אמרו עליו בעיירה שהוא עוסק בהמצאת איזו מכונה שאיש לא ידע מהי. השעונים שהובאו אל ביתו לתיקון היו מכל המינים והממדים. על הקירות היו תלויים שעונים עם מטוטלות גדולות וקט־

משה ש. בן־מאיר היה חבר נכבד ומכובד בסניף אוסישקין*. סניפנו מצטיין כידוע בפעילות תרבותית־עברית וחברינו מתיחסים בכבוד ובהערצה אל סופרים ומשוררים עברים; מובן איפוא, שהתיחסנו אל בן־מאיר כאל מי שהוא משכמו ומעלה גבוה מכל החברים. מיום שנצטרף אל הסניף לא עברה שנת פעולות אחת מבלי שהופיע בנאום על נושא תרבותי עברי או בשיחה על ספר ומחברו לפני החוג הספרותי. הופעת ספרו של בן־מאיר היוותה מאורע חשוב בסניף אוסישקין. עוד לפני שנה הכרזנו על נשף מיוחד שיוקדש להופעת ספר שיריו. כשנודע לנו כי הדפסת הספר נגמרה ושהוא עומד להופיע בעוד שבועות אחדים, פתחנו בהכנות לנשף. ימים אחדים לפני פטירתו, כשהגיעו הטפסים הראשונים של הספר לניו־יורק, שוחחתי עם בן־מאיר טלפנית והתייעצתי אתו בשם ההנהלה על הנואמים והמברכים שישתתפו בתכנית. והנה במקום נשף־שמחה יש לנו נשף אָבל. „נשף חשקי שם לי לחרדה“... אנו מבכים את מותו של חברנו היקר. פטירתו

* סניף עברי של ה„אידישער נאַציאָנאַלער אַר־בעטער פאַרבאַנד“ בניו־יורק.

קל השתקף בפניו ובמצב־רוחו. מטעם זה היה מצב־רוחו עלול להשתנות בן־רגע. כאביו כן הוא היה בו כשרון הבדיחה והשובבות ועל שפתיו ריחפה תמיד בת־צחוק. אולם הרגישות היתירה שבו גרמה שינויים פתאומיים במצב־רוחו ובת־הצחוק היתה פתאום משתנה למבע של צער. דק מאוד היה אצלו קו־הגבול בין הצחוק ובין הצער, ממש כשם ספרו „צליל וצל“. במשך הימים, לאחר התנגשותו עם החיים היומיומיים, ובייחוד לאחר ששתה מכוס היגונים, של עצמו ושל כלל ישראל, נעלמה בת־הצחוק משפתיו ופניו הביעו תוגה אין־קץ. בשנים האחרונות לחייו התהלך כצל. והנה גבר הצל ונדם הצליל...

כשרון השירה נתגלה אצלו בעודו נער. הוא היה אוהב לחרוץ חרוזים ולחבר פזמונים, רובם ככולם מלאים הומור. בייחוד היתה חביבה עליו הפארודיה בנוסח המשוררים הקלסיים הרוסיים; חרוזיו היו אז ברוסית ובאידית. אולם כשניגש לכתוב שירים בעברית לבש רצינות וכבוד. שיריו הראשונים שנדפסו ב„התקופה“ בשנות העשרים היו נטולים הומור לתמהונם של מכריו. רק בסוף ימיו עם קום מדינת־ישראל התעוררה בו מקצת מנטייתו הטבעית להומור והוא כתב שירים כמו „משא אדום“, „הילולא“ ו„מוסר קרקס“. ב„הילולא“ הוא מביע לעג לשידוך בין עשו למחלת בתו של ישמעאל, כלומר בין רוסיה המועצתית ומצרים...

כך הכרנו אותו אנחנו בני עירו והוא היה חביב עלינו מאוד. מפעלו האחרון למען העיירה היה עריכת „ספר־זכור“, שיופיע השנה בישראל.

יהי זכרו ברוך!

נות, עם משקלים כבדים וקלים. התנועה של המטוטלות השונות, הקצב השונה של כל שעון ותנועתו, והצלצולים השונים — צרודים, צלילים, נמוכים וגבוהים השרו על הבית אווירה של מסתורין. מאחורי שולחן־המלאכה ישב מאיר השען ועבד בשקט גמור ובבטחון. כשנפתחה הדלת ומישהו נכנס אל הבית הרים ר' מאיר לאט לאט את ראשו והביט בו — עיניו היו גדולות וסקרניות, עטורות שמורות גדולות ועבותות. היה במבטו מן הרצינות וגם מן השובבות, והנכנס לא ידע אם יקבל מאיר השען את פניו בדברי בדיחה או במשהו רציני יותר. בשעותיו הפנויות קרא ר' מאיר את „הזמן“ ועיין בספרי קודש. בחדר שמאחורי חדר־המלאכה התנוסס לתפארה על המדפים התלמוד הבבלי הווילנאי. גם אמו של בן־מאיר היתה טיפוס נדיר, אולי היחידה בעיירה, שהת־פללה שלוש פעמים בכל יום, ממש כגבר, והבינה את פירוש המלות. כל מלה שיצאה מפיה בשעת התפילה היתה ברורה ובלתי משו־בשת. וכן היה הרושם בשעת שיחה — כל מה שאמרה היה ברור והגיוני.

עם כל זה היה בית מאיר השען מחוסר כל לחץ דתי או חינוכי. הבנים הגדולים (שני אחים היו לאידל), יצאו את העיירה והשתקעו בעולם הגדול, אחד בוורשה ואחד בשווייצריה. כשהיו באים לבקר את הוריהם לא היו מורגשים כל חיכוכים ביניהם. להפך, בבית היה שורר חופש ואפילו קצת מן המשובה הקלה. בערבי שבת אחרי הסעודה היו משחקים שחמט ומשוח־חיים בענייני פוליטיקה.

אידל עצמו היה מטבעו דק הרגש. כל חוויה קלה כחמורה, השאירה בו רושם, וכל שינוי

מ. מייזל ש

מ. ש. בן-מאיר

השירים שבספר עזבונו — האמת מאירה מתוכם. אמת־חיים ואמת־סבל. ללא חיפוי מליצה, ללא התייפות, ללא השתדלות לעשות רושם. עניויות גדולה מהלכת בספר, בשורות ובין השורות, עניויות של אדם שמקובל עליו כי אין כאבו ראוי שירעישו לליו עולמות, שידברו עליו במשל ומליצה, ואינו אלא משיח דאגתו

רק לפני ימים מועטים הגיע לכאן מישראל ספר שיריו המודפס, „צליל וצל“ — ספר צנוע וזך כמחברו. והוא לא הספיק לזון עיניו בו, לברך על המוגמר. בתוך חבורת מכרים וזרים, שאליה היה בורח מבדידותו, שהיתה מלפפת את חייו רוב ימיו, וביחוד מעת מות אשתו סועדת גורלו הכבד, הוציא את נפשו.

תיאורי בריחה ופליטה, שדווקא בפשטות צב־עיהם מחיים לפנינו את מראות־האימים בכל זוועתם, ואנו כמעט חשים ונכווים במגעם. צמא־אמונה חריף ונוקב בא לידי ביטוי בהרבה משיריו, המבכים את שריפת הנשמה של רבים מבני הדור, אשר „רוחות רעות נשבו עם תעתועי בגרות(ם) וייסכרו מעינות תום וחנינה“. ו„יד השפק שמטה את טוטפת(ם)“, נעלה את שערי התפילה, והמפתח נורק אל התהור“. קריאת־תפילה כמו: „היה עמדי בהת־כחשי לך, בכפרי בך... שלא אסתיר פני מלפניך, אבי, אבי שבשמים!“ — ראויה להתנוסס בראש כל סדר־תפילה בימים נבוכים, ללא מורי נבו־כים, כימינו.

בצדי דרכים התהלך מ. ש. בן־מאיר, בחיים כבספרות, כאילו גם עצם הוויתו לא נראתה בעיניו חשובה להטיל נוכחותה והרגשת מצי־אותה על האחרים. אבל היתה הליכתו זו זכה מאוד, כשירתו, ברה ואמיתית. נאמנה עלינו מאוד עדות עצמו באחד משיריו, „תפילין“ שמו:

לא הבטתי בחונף ובזעף,
בבוז ולעג לא קרצה עיני.
לא עמדתי
על דם אחר
ולא נכבדתי
בקלון חבר, —
לא הסתכלתי בשעת קלקולו
להשפילו.
לא בכדי, לא בכדי
תמיד, תמיד עמדי
האות
והטוטפות
שלי.

ולמחברו גם יחד, וקיווה הוא, וקיוו עמו חבריו, שאולי כינוס שיריו בספר יפיג מעט צערו, יאיר מעט בדידותו. והנה נסגרה הבדידות על עצמה ונתייתם השיר. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים של ספרות ישראל.

(„הדואר“, ניר־יורק, י"ד שבט תשי"ט)

לעצמו, בהנמכת הקול, שלא יפריע לאחרים — לאחרים בחיים ולאחרים בספרות. ודווקא נמי־כות־הקול עושה רושם, מכניסה את השיר לתוך הלב. באחד מן השירים בספר, הוא שיר מופלא בנושאו, „אזכרה“ לשירים שנולדו נפלים, שלא הצליח המשורר להלבישם שני עם עדנים, הוא מתפלל: „יזכור שר היצירה נשמות ערטילאות — — — בנות קול תפילה חנוקה, צליל־צל הלך תמס מרוך, ועובר מזרע היגון שהנץ בפרק סרק, — תחת שיר השתפכה אנחה והפרי למיץ עין נמק. יזכור אל השירה“. וזה המייחד והמייקר את שירתו הענוותנית של בן־מאיר, שלעולם נשמע בה קול תפילה ונובט בה זרע היגון ועולה מתוכה לחש האנחה ונשמרה בה רטיבות הדמעה.

לא רב־מידות הוא הספר, צנוע גם בצורתו ובמידתו, ובדמעת שיריו משתקף גורל אדם, גורל דור — ומי דור כדורנו שנתנסה כל־כך מבפנים ומבחוץ, שנדון בשריפת נשמות ובש־ריפת גופים בזו אחר זו. יש בספר, במדור „סיוטים“, תיאורי מלחמה ושואה של ימינו,

האות שעל ידי הוא בידי
תמיד־תמיד עמדי, —
בשתי־ידי,
בכל עשר אצבעותי,
וכעין רצועה נסתרת
עוברת וקושרת
מאגודל עד זרת. —
נקי־כפים אני:
לא מתחתי זרוע פשע
בחרוני,
לא קפצתי יד לאגרוף־רשע,
ולא קפצתיה מאַח עני.
לא תקעתי כף
בלחיצת שוא,

כך התהלך בתוכנו, והוא מתבודד עם צערו, מתייחד עם בדידותו. רק מזמן לזמן פלטה הבדידות דמעה — בצורת שיר, פעמים פלטה גם שיר־אגדה, מלא חן עממי, מלא נחמה עממית, ופעמים גם שיר כבד־מראה־והגות, המעלה דמות מדמויות העבר. אף מקצועו — לטישת יהלומים — נתן אותותיו בשירו ו„חזון רמח“ל הלוטש“ הוא שיר־תפארת לנושאו

איש וספרו

(הערות בשולי ספר שיריו של מ. ש. בן-מאיר „צליל וצל“, תל-אביב, תשי"ח)

עוד, אלא שמתוך התכחשות-שלי-אוש, בעקב שריפת ישראל באירופה, מתחננת התפילה לפני המקום: „היה עמדי בהתכחשי לך, בכפרי בך“ (שם). מצד ההגיון יש בכך משום סתירה: יימצא-נא לי ויהא עמדי זה שאינו נמצא, שכופר אני בו ובמציאותו. ואילו מצד האמונה לא סתירה כאן, אלא אמיתתה של חווייה: האמת של מיווג-ההפכים. אמת נקנית ביסורי הנפש המוצאת ומאבדת, מאבדת ומוצאת, עולה ויורדת, יורדת ועולה. „אשא כנפי-שחר, אשכנה באחרית-ים“. כנפי-שחר ואחרית-ים, אחרית-ים וכנפי-שחר. קוטביותה של החווייה הדתית. רחוק אני מלהגזים ולומר: כל זה הובע כאן, הושר כאן. לאו. אבל הכיוון ישנו. לא היה האיש חוצב בסלעי השירה, נושא בעולה ועמלה של יצירה מתוך הדחף שאינו נותן דמי לאמן. כאורח היה בא ללון בחצרות-השיר ולא תמיד זכה להלביש צורה את מערומי-ההשראה. „יזכור שר היצירה / נשמות ערטילאות — / ניצוצות השירה / בלי לבוש אותיות. / נפלי-מזמורים, בני-מדוח, / חרוז עליהם לא קרם; / נצנץ נצנצה במ רוח / ולא עלה בשרם-דברם“. נחבא אל כליו, כולו איסטניסיות שבנפש, ויתר האיש על הגדולות, וכאילו בוש לרדת לתהומו של שיר או להעפיל לרומו. היה מהלך בצידי-דרכים בשיר כבחיים, עדין שבעדינים, מצניע יצור, מצניע סבול, מצניע התפלל, והוא כולו, האיש משה שלמה בן-מאיר, „רבם וחברם של דרדקים“, מעין תינוק שנשבה, מרטט בין „סנוורי-תהום“ (עמוד 26) לבין „עוגן-אמונה“ (עמוד 32, השיר „הצלה“). אותו „עוגן-אמונה“ מתואר „קצוץ-קרס“, והתורן באניית-הימים „תורן-אחרית“ הוא ודמיונו „כפרס קצוץ-הראש“, והיד החרדה מרימה „נס-קרעים, נס הצלה“. נס-ההצלה המורם ביד חרדה — קרעים הוא, קרעי-נפש. ונס — תרתי משמע. בנס מדינת ישראל, נס שלאחר שואה, נאחז בן-מאיר. ושוב עלתה בלב מגינתו של אותו „כינור ללא דמות“. וגם הפעם — מיווג הפכים.

איש עברי היה בניו-יורק והיה האיש תם וישר וחולה-אלהים.

לא אדם המשים עצמו צדיק, אלא איש חי בטהרת נפשו ומצוקותיה. וחולה-אלהים? כך, במלים אלו, העיד בפני על עצמו. ונשתמר בזכרוני זה הצירוף.

אדם, שהבעייה של „הנהגת הבירה“ דבקה בו כמחלה ותבעה פשר במפגיע. חולה-אלהים — שכן כחולה זה, הנקלע מחום לקור ומקור לחום, נקלע היה בקדחתה של בקשת הקירבה, קירבת אלהים, והיה מוצא ומאבד אותה קירבה חליפות, מוצא ומאבד אותה וחוזר חלילה. דומה חווייתם של אנשים אלה לשמש בסתיו, שנעלמת בענן ויוצאת, יוצאת ונעלמת.

„כרבות החתירה — קובל הוא בשיר משיריו, — תרבה המבוכה. בסנוורי-תהום הוכתה עין התחלת למצוא פתרון לסוד של עמק הבכא“. ומאידך גיסא, רגעי הקירבה, משהם מתגלים, מרפא בכנפם: כל קושיות ואבעיות נפתרות מאליהן. עולה מנגינתו של „כינור ללא דמות...“ „בעיוורון-נפשי או תיפקח עין...“ „בשממון נפשי או ייבקע מעיין / הממתיק לי, כיון טוב, ענותי, / ואאמין — יש דין וישנו דין / ולא אגורה מפני מותי...“

ומתוך שיר אחר: „יחידים נעים ונדים בודדים ביערות אמונה“. יושם-נא לב: ביערות-אמונה. שכן על רקע האמונה דווקא, על רקע הידיעה הפנימית במציאותה של טראנסצנדנ-ציה, מתחילות כל הבעיות, מתחילה התעייה הגדולה לקראת אל מסתתר, אלהי-מקורב ואלהי מרחוק, קרוב ככל שהוא רחוק, רחוק ככל שהוא קרוב. אחוזות זו בזו התשובות והבעיות, התפילה — שאלה, השאלה — תפילה. אף אדם זה מישראל, שתהה תוך כדי אמונה והאמין תוך כדי תהייה, כשם שלא חדל מלשאול כן לא פסק מלהתפלל. מושר על תפילת-נצח זו בשיר הנאה המכונה: לא שחרית ולא ערבית (עמוד 33). התפילה תפילה אף בשעה שהיא מזדעקת: כי זבח וטבח חפצת (עמוד 58). ולא

הישארות הנפש, ודומה, מבהירות קצת העינים, כאילו נוגה רחוק נופל עליהן מבעד מפלשי-עב. הוגה הוא מעתה בספרות פאראפסיכולוגית, שם בה כל מעייניו, נכנס אלי לשם דיונים בענייניה, סובר ומקבל, סובר ותוהה.

שנה ליציאת רעייתו מן העולם הולך הוא אחריה כנמשך להגיע למקומה. מה היא יצאה פתאום, אף הוא יצא פתאום. כרע-נפל. לא. לא נפל, אלא קם. קם והלך אחר ההולכת.

וספר-שירים השאיר אחריו, והספר, הצנוע כמחברו, מכורך שחורים, ועל גבי השחור — אותיות זהובות-מאירות, כעין רמז לאורי-ישועות. אותיות של אור בתוך שחור: מ. ש. בן-מאיר — צליל וצל.

והשירים אומרים קדיש והלב עונה אמן.
ו"השאר — דומיה", כדבריו של האמלט.

(„הדואר“, ניר-יורק)

מצד אחד „עגמה נפשי עלי בחיקך, מולדת ישראל“, שכן יש לשאול ולשאול: „השקול הגמול כנגד החורבן“. ומצד אחר — „הלב קם מחליו... עם בגבולו דבק... והעולם כולו לתיקונו יצעד“. גס-קרעים וגס-פלאים הוא נס-ההצלה, קרעים ופלאים.

מחליו קם הלב — וכבר נכונה לו מהלומת-פתאום. בצהרים באה השמש. לקח האלהים את הרעיה המסורה, תומכת הגורל, משען יחידי בחיי התלבטות. וכשקם האונן מאבלו פניו חיוורות ביותר ועיניו מאפילות ושפתותיו מרח-שות כמדיינות עם מי-שהוא נעלם. וכשאני מדבר על לבו ואומר: לא הלכה הרעיה אלא מחיים לחיים, ממציאאות זו למציאות אחרת, מקשיב הוא לי מתוך תהייה ואומן כאחד, ולב-נות הפנים, ואפלות כל-כך העינים, — לובן ואופל, אופל ולובן. מביא אני לו, תוך כדי שיחה, עובדות פאראפסיכולוגיות המעידות על

